

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 11 (Haziran/June 2023), s. 245-262.
Geliş Tarihi-Received: 15.05.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 17.06.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1297465

Bamsı Beyrek Destanı'nın Uşak Varyantı ve Bu Varyantta Tanıklanan Limitatif İşlevli Bir Gramer Yapısı*

The Uşak Variant of The Bamsı Beyrek Epic and A Grammar Structure With Limitative Functions Witnessed in This Variant

Ahmet AKPINAR**

Öz

Dede Korkut hikâyeleri, Oğuz Türklerinin mücadelelerini ve kahramanlıklarını anlatan destansı halk hikâyeleridir. Çeşitli vesilelerle Orta Asya, Balkanlar ve Anadolu'ya taşınarak ve yüzyıllarca dilden dile aktararak hikâyeleşen bu destanlara Türkiye Türkçesi ağızlarında çeşitli biçimleriyle rastlanmaktadır. Anadolu'nun pek çok yöresinde varyantı tespit edilen bu anlatılardan biri de Bamsı Beyrek hikâyesidir. Bamsı Beyrek hikâyesi, motif zenginliği ve konusu itibarıyla diğer anlatılardan ayrılmaktadır. Bununla birlikte, Bamsı Beyrek anlatısının Anadolu varyantları sözlü gelenek içerisinde destanı özelliğini sürdürerek zamanla hikâye ve masal mahiyetini almıştır.

Anadolu'dan derlenen ağız araştırmaları metinleri, içerisinde hem folklorik unsurları hem de Türk dilinin muhtelif dönemlerine ait arkaik sözcük ve gramer yapılarını barındırmaktadır. Söz konusu bu çalışmada, Bamsı Beyrek Destanı'nın Uşak ilinden derlenen varyantı tanıtılacak ve ilk defa bu varyantta tanıklanan bir gramer yapısı incelenecektir. Bu yapı, olumsuz fiil tabanına *-IncA* zarf-fiiliyle bağlanarak *keri* son çekim edatını alıp *-mA(y)IncA keri* biçiminde birleşik zarf-fiil yapısını oluşturmaktadır. Söz diziminde “-mayıncaya kadar, -madıkça” anlamında eylem zarfını işaretlemekte ve görevi bakımından limitatif fonksiyonunu yerine getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bamsı Beyrek, Anadolu ağızları, son çekim edatı, birleşik zarf-fiil, limitatif

Abstract

Dede Korkut stories are epic folk tales describing the struggles and heroism of the Oghuz Turks. These epics, which have been transported to Central Asia, the Balkans and Anatolia on various occasions and have been narrated for centuries, are encountered in various forms in Turkey Turkish dialects. One of these narratives, variants of which have been identified in many regions of Anatolia, is the story of Bamsı Beyrek. The story of Bamsı Beyrek differs from other narratives in terms of its motif richness and subject. However, Anatolian variants of Bamsı Beyrek narrative continued their epic character in oral tradition and took the form of stories and tales over time.

* Bu makale, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu (2-3 Aralık 2022)'nda sunulan “Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı'nın Uşak Varyantı ve Uşak Ağızında Sıra Dışı Bir Zarf-Fiil Kullanımı: *-IncA keri* Yapısı Üzerine” başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Öğr. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi, Bayburt/Türkiye, e-posta: aakpinar@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2965-1627.

The dialect studies texts compiled from Anatolia contain folkloric elements and archaic words and grammatical structures belonging to various periods of the Turkish language. In this study, the variant of Bamsı Beyrek Epic compiled from the province of Uşak will be introduced, and a grammatical structure witnessed for the first time in this variant will be examined. This structure is connected to the negative verb base with the *-IncA* converb and takes the postposition *keri* and creates a compound converb structure in the form of *-mA(y)IncA keri*. In syntax, marks the verb adverb in the sense of "-mayıncaya kadar, -madıkça" and fulfils its limitative function in terms of its task.

Keywords: Bamsı Beyrek, Anatolian dialects, postposition, compound converb, limitativus

Giriş

Dede Korkut Kitabı Oğuz Türklerinin mücadelelerini ve kahramanlıklarını anlatan destansı halk hikâyeleridir. Bu hikâyeler göçebe Oğuzlar arasında Orta Asya başta olmak üzere Kuzeydoğu Anadolu, Balkanlar ve Kafkaslarda yüzyıllarca sözlü gelenek içerisinde yaşatılarak genel kabule göre, 15. yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirilmiştir.

Dede Korkut anlatılarının muhtelif yer ve zamanlarda tespit edilen kopyalarının sayısı yeni tespit edilen yazmalarla birlikte artmış bulunmaktadır¹. Bu anlatılardan biri de Dede Korkut Kitabı'nda yer alan Bamsı Beyrek Destanı'dır.

Asırlarca destanî halk hikâyesi mahiyetinde anlatılagelen bu destan Orta Asya, Balkanlar ve Anadolu'da yöresel folklor unsurlarıyla zenginleşerek çeşitli varyantlara dönüşmüştür. Bamsı Beyrek anlatısı Anadolu'dan derlenen ağız metinlerinde destanî özelliğini korumuş ancak zaman ve çevreye göre muhtelif şekiller alarak çoğunlukla masal mahiyetinde anlatılmış (Yılar, 2000), 'Bey Böyrek ile Akkavak Kızı Hikâyesi' adıyla hikâyeleşmiştir (Türkmen, 1988).

Anadolu'dan derlenen ağız metinlerinde en çok Bamsı Beyrek anlatısına tesadüf edilmekte olup anlatının şimdiye kadar tespit edilen varyantları şu çalışmalarda tanıtılmıştır (bk. Ünal 2022; Kabak 2020; Şimşek 2020; Aykaç ve Aksoy 2019; Alptekin 2016; Gökyay 2006; Çimen 2004; Yılar 2000; Okuşluk Şenesen 2000; Sakaoglu 1998a, 1998b; Memişoğlu 1992; Ergun 1992 [1995]; Özkan 1995; Türkmen 1988; Gülensoy 1983, 1988, 1998; Kaya 1974 [1975]; Boratav 1939 [1983]). Tespit edilen yeni varyantlarla birlikte anlatının güncel listesi aşağıda sıralanmıştır²:

Yurt dışındaki varyantlar

1.	Altay (Alıp Manaş Destanı)
2.	Kazak (Alpamıs veya Alpamsı Destanı)
3.	Kırgız (Canış Bayış Destanı)
4.	Karakalpak (Alpamıs veya Alpamsı Destanı)
5.	Başkurt (Alpamış veya Alpamşa Destanı)
6.	Özbek (Alpamıs Destanı)
7.	Türkmen

¹ Dede Korkut destanlarını konu edinen yazmaların listesi şu şekildedir: 1. Dresden nüshası (No. Msc. Dresd. Ea. 86), Dresden/Avusturya; 2. Vatikan nüshası (No. Vat. Turco 102/I), Vatikan/Roma; 3. Türk Dil Kurumu nüshası (No. Yz. A 87), Ankara/Türkiye; 4. İstanbul Nüshası, İÜ Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi (No. 239), İstanbul/Türkiye; 5. Türkmen Sahra Nüshası, Veli Muhammed Hoca Özel Kütüphanesi, Türkmenistan; 6. Bursa Nüshası, Muradiye Kur'an ve El Yazmaları Müzesi (No. 22), Osmangazi/Bursa/Türkiye.

² Sıralamada sadece derlemenin yapıldığı şehir, ilçe, köy adı; derleme tarihi ile köşeli parantez içerisinde yayın tarihi/tarihlerine yer verilmiştir. Derlemenin yapıldığı tarihte köy ya da ilçe olan bazı yerleşim yerleri günümüzde mahalle ya da il statüsüne yükseldiği için listede bu durum ayrıca güncellenmiştir.

8.	Gagavuz
9.	Yunanistan/Gümölcine (1974)
10.	İ. Kunós (1887-1889 [1977])

Anadolu'daki varyantlar

1.	Adana (1994)	32.	Erzincan/Otlukbeli/Karakulak (1974)
2.	Adana/Karaisalı/Kocaveli (1933)	33.	Erzurum (1936)
3.	Adapazarı (1936)	34.	Erzurum (1967 [1975])
4.	Afyon/ Emirdağ/Gözeli (1989 [1998]) ¹	35.	Erzurum (1988)
5.	Afyon/ Emirdağ/Gözeli (1989 [1998]) ²	36.	Erzurum/ Horasan/Muratbağı (1973 [1998])
6.	Afyon/Bolvadin (1976)	37.	Erzurum/ Pasinler (1965 [1976] [1998])
7.	Afyon/Sandıklı/Sorkun (1977)	38.	Erzurum/ Aşkale/Ortabahçe (1985)
8.	Amasya/Uygur (1980 [1992])	39.	Erzurum/Çat/Yavi (2003)
9.	Antalya/Zeytun (1934)	40.	Erzurum/Topalçavuş (1977 [1978])
10.	Artvin/Arduç/Hamurlu (1990 [1991])	41.	Erzurum/Tortum/Çiftlik (1973)
11.	Bartın (1951)	42.	Erzurum/Umudum (1980 [1981] [1998])
12.	Bayburt (1946)	43.	Eskişehir (1970 [1998])
13.	Bayburt (1962 [1997])	44.	Eskişehir/Seyitgazi/Aslanbeyli (1980)
14.	Bayburt (1988)	45.	Hatay/Hassa (2000)
15.	Bayburt (1997)	46.	İstanbul (1917)
16.	Bayburt/Hopur (1936 [1962])	47.	İstanbul (1938)
17.	Bayburt/Kaleardı Mah. (1969 [1973])	48.	İstanbul (1939)
18.	Bayburt/Saraycık (1960)	49.	Kahramanmaraş/Göksun
19.	Bayburt/Vağanda (1939)	50.	Kahramanmaraş/Türkoğlu/Araplar (1960)
20.	Bayburt/Vanşen (1938)	51.	Karabük/Kuzkaya (1932)
21.	Beyşehir (1934)	52.	Karabük/Safranbolu (1931)
22.	Bingöl/Kiğı (1971)	53.	Karabük/Safranbolu (2018)
23.	Bursa/İnegöl/Kayapınar (2022)	54.	Karabük/Safranbolu/Hacılarobası (1929)
24.	Çanakkale/Bayındır (1918)	55.	Karaman/Sudurağı (2019)
25.	Çanakkale/Çan (1982)	56.	Kars/Selim/Çukur (1971)
26.	Çankırı (1988)	57.	Kastamonu (1939 [1970])
27.	Çorum/Sungurlu/Boğazkale (1968 [1976])	58.	Kayseri (1898 [1977])
28.	Çorum/Sungurlu/Kırankışla (1976)	59.	Kayseri/ Akmesic (1988 [1989] [1998])
29.	Diyarbakır/Lice/Kocaköy (1988)	60.	Kayseri/ Bünyan (1988)
30.	Elazığ/Poyraz (1983)		
31.	Erzincan/Otlukbeli/Çayırılı (1973 [1974] [1998])		

61.	Kayseri/ Develi/Yaylacık (1969 [1970] [1998])	92.	Sivas/Ulaş/Küpeli (1973)
62.	Kayseri/Felahiye (1984)	93.	Tokat (1975)
63.	Kayseri/Felahiye/Darılı (1988)	94.	Tokat/Zile (1953 [1954])
64.	Kayseri/Sarız/ Fettahdere (1989 [1998])	95.	Trabzon (1932 [1936])
65.	Kırşehir (1994)	96.	Trabzon (2020)
66.	Kırşehir (1995)	97.	Urfa/Birecik (1976 [1977] [1998])
67.	Kırşehir/Mucur (1940)	98.	Uşak/Sivaslı/Kökez (2002)
68.	Kilis (2000)	99.	Yozgat/Akdağmadeni/Oluközü (1989)
69.	Kilis/Musabeyli/Kürtüncü (1931 [1935])	100.	Yozgat/Boğazlıyan (1995)
70.	Konya (1958 [1967])	101.	Yozgat/Boğazlıyan/Karakuyu (1999)
71.	Konya/ Akşehir/Harunlar (1994 [1995] [1998])	102.	Yozgat/Boğazlıyan/Yoğunhisar (1977)
72.	Konya/ Ilgın/Gökçeyurt (1990 [1998])	103.	Yozgat/Çayıralan/Yukarı Tekke (1965)
73.	Konya/ Ilgın/Yukarı Çiğil (1992 [1993] [1998])	104.	Yozgat/Kadışehri (1995)
74.	Konya/ Karatay/Yarma (1994 [1995] [1998])	105.	Yozgat/Sorgun (1990 [1991])
75.	Konya/Akkavak (1960 [1967])	106.	Zonguldak/Kaleoğlu (1996 [1996] [1998])
76.	Konya/Beyşehir (1934 [1939])		
77.	Konya/Ereğli (1973)		
78.	Konya/Karapınar (1973)		
79.	Konya/Meydanköy (1939)		
80.	Konya/Seydişehir/Madenli (1938)		
81.	Kütahya/Gediz (1938)		
82.	Muğla/Köyceğiz (1934)		
83.	Osmaniye (1998)		
84.	Osmaniye/Düziçi (1990 [2000])		
85.	Osmaniye/Düziçi (1995 [2000])		
86.	Osmaniye/Yarpuz/Gökyol (1929 [1930])		
87.	Samsun/Büyükoyumca (1933 [1938] [1939])		
88.	Sivas/ Şarkışla (1995 [1996] [1998])		
89.	Sivas/ Şarkışla/Osmanpınarı (1990 [1991] [1998])		
90.	Sivas/ Acıyurt (1973 [1974] [1975])		
91.	Sivas/Gürün (1958)		

1. Bamsı Beyrek Anlatısının Uşak Varyantı

Bu varyant Uşak ili, Sivaslı İlçesi, Kökez Köyü'nden derlenen ağız araştırması metinleri içerisinde yer almaktadır. Ayşe Dudu Yücel (75)'den *Bê Bêrek ile Akgavak Gızı* adıyla derlenmiştir (Gülsevin, 2002).

Uşak varyantı diğer varyantlardan bazı bakımlardan farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

1. Dede Korkut Kitabı'nda, 'Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nun giriş epizodu Bayındır Han'ın İç Oğuz ile Dış Oğuz beylerini bir araya getirdiği bir toplantı (toy) ile başlar. Bu epizot Bamsı Beyrek anlatısının Anadolu'daki varyantlarından sadece Uşak varyantında bulunmaktadır: *bi bayram günü olmuş. oturuyomuş pāTşah. çocuu youmuş. genşlê şennik ediyo gāri giyılarında.*

2. Bamsı Beyrek Destanı Dede Korkut Kitabı'ndaki diğer destanlara göre daha fazla motif içermektedir. Ömer Yılar, Bamsı Beyrek destanında tespit ettiği 26 motifi 23 sözlü varyantla karşılaştırdığı çalışmasında söz konusu anlatıdaki olay örgüsünün, zamanla büyük değişikliğe uğramasına rağmen motiflerin bu durumundan pek fazla etkilenmediğini ortaya çıkarmıştır (Yılar, 2000). İlgili çalışmada tespit edilen motifleri Uşak varyantıyla karşılaştırdığımızda Uşak (Kökez Köyü/Sivaslı) varyantındaki motiflerin (Yılar, 2000)'de incelenen Sivas (Şarkışla İlçesi / der. 1995) varyantıyla benzeştiği görülmektedir. Söz gelimi; 2,3,8,9,10,11,12,15,16,17,18,23. motifler her iki varyantta yokken 1,4,5,6,7,13,14,19,20,21,22. motifler her iki varyantta da geçmektedir. Bu durum Uşak varyantının Sivas (Şarkışla İlçesi)'dan gitmiş olabileceğini düşündürmektedir. Zira, ilçe adındaki Sivaslı vurgusuyla ilgili tarafımızca yapılan araştırmada geçmişte, çeşitli nedenlerle ilçeye göç eden Sivas kökenli göçmenlerin bu ilçeyi kurmuş olabileceği bilgisine ulaşılmıştır.

Zeynep Korkmaz, *Anadolu Ağızlarının Etnik Yapıyla İlişkisi Sorunu* adlı yazısında Anadolu'ya göç eden Türk zümrelerinin çeşitli nedenlerle yer değiştirmesi sonucu etnik unsurların birbiri içerisine karıştığı ve böylece il, ilçe ya da köyler arasında bile pek çok ağız ayrılıklarının meydana geldiğini düşünmektedir (Korkmaz, 1971). Buna ilave olarak, konar-göçer aşiretlerle ilgili yapılan araştırmalarda bazı boy, uruğ ya da cemaate mensup ailelerin Anadolu'da nerelere yerleştiği (bk. Türkay, 2001; Halaçoğlu, 2020) ya da ağız araştırmaları bakımından hangi yöre ağızlarında benzer gramer yapılarının bulunduğuyla ilgili (bk. Yıldırım, 2009) bazı önemli çalışmalar da yapılmıştır.

2. Uşak Ağzında Tanıklanan -mA(y)InCA keri Gramer Yapısı

Anadolu'dan derlenen ağız araştırmaları metinleri, içerisinde hem folklorik unsurları hem de Türk dilinin muhtelif dönemlerine ait arkaik sözcük ve gramer yapılarını barındırmaktadır. İlk defa Uşak ağzında tanıklandığı düşünülen -mA(y)InCA keri gramer yapısı Bey Böyrek anlatısının *ad koyma* motifinde şu şekilde geçmektedir:

"hemen o zaman oraya hızır aleyhisselam gelmiş yanına. üç elmâ vemiş. şunu atına yidir, şunu sultan hanıma yidir, büyük sultan hanıma demiş. güççük sultan hanıma yidirme, güççük sultan hanım da eşimiş gadın. şunu da kendin yé, demiş. emme çocūñuz olurşa, ismini ben gocen. ben gomeyince keri hiç ismini goyamassuñuz, demiş" (Gülsevin, 2002, s. 303).

Uşak ağzında tanıklanan -mA(y)InCA keri gramer yapısı olumsuz fiil tabanına -InCA zarf-fiil ekiyle bağlanıp keri son çekim edatıyla birleşerek birleşik zarf-fiil yapısını oluşturmakta ve sözdiziminde "-mayınca"ya kadar, "-madıkça" anlamında eylem zarfını işaretleyerek görevce limitatif işlevini yerine getirmektedir.

Aşağıdaki bölümde *-mA(y)IncA keri* gramer yapısını oluşturan *-IncA* zarf-fiil eki ile *keri* son çekim edatının kökeni, yapısı, gramer teşkili ve işlevi tanıtılacak ve söz konusu yapı incelenecektir.

2.1. İnceleme

2.1.1. Birleşik Zarf-Fiiller

“Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır” (Karahana, 2011, s. 32). Yalın durumlarıyla aslında birer isim olan bu sözcükler dildeki kullanılış biçimleri ve yüklendikleri görevler bakımından zarf niteliğini kazanırlar (Korkmaz, 2007, s. 451). Türkçede zarf işlevini yerine getiren sözcüklerin yanı sıra bazı gramer yapıları da (tekrar grupları veya zarf-fiiller) zarf görevinde kullanılabilir (Gülsevin, 2000). Dildeki en işlek zarf oluşturma yollarından biri olan zarf-fiiller, şahsa ve zamana bağlı olmayan bir yargı bildiren ve zarf özelliği gösteren gramer kategorileridir (Korkmaz, 2007, s. 983). Zarf-fiiller, her türlü fiil kök ve gövdelerine gelmek suretiyle fiillerden geçici zarflar meydana getirirler. Türkçede zarf-fiiller tek başlarına zarf olarak kullanılacakları gibi yardımcı fiillerin önüne gelerek birleşik fiil yapılarını da meydana getirebilirler (Ergin, 2012, s. 339). Bunun yanı sıra, aslen zarf-fiil eki olmayan birtakım ekler de başka bazı ek ve edatlarla birleşerek, fiilleri cümle içinde ‘geçici zarf’ durumuna getirebilir. *ek+ek(ler)* ya da *ek(ler)+edat* yapısındaki bu birleşik zarf-fiil yapıları “müstakil bir ek konumunda olmayıp eklerin ve/veya edatların birleşmesi sonucu fiilleri geçici zarf hâline getiren özel bileşikler...” durumundadırlar (Gülsevin, 2000).

ek(ler)+ek yapısında birleşip kalıplaşarak sözdiziminde geçici zarf işlevi gören birleşik zarf-fiil ekleri tarihî Türk şivelerinin her döneminde tanıklanır: Uyg. *IB 50’de, tokuz kat üçürgün toplu-gınça täritzün* ‘Dokuz kat teyeltin (eyer keçesi) delinceye kadar terlesin.’; *T V A73’te, küçi yit-gınçe* ‘gücü yettiği müddetçe’; *T III 152’de, közüg yumup aç-kınça* ‘gözü yumup açıncaya kadar...’; *U III 81 18’de, män käl-gınçä, äwig barkığ uz tutğil* ‘ben gelinceye kadar, evi barkı iyi (düzenli) tut.’; *İKP LXIII’de, oğlum savı ädgü yavlak bälğür-gınçä kınlıkta yatzun tep yarlığ boltı* ‘oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar, (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın.’; Kar. *Ryl.KT 37/54b1’de, kığırmağ çakırmağ aña sözle-dükde örleyü sözler teg* ‘Konuştuğunuzda yüksek sesle bağırır gibi ona (Peygambere) bağırmağın.’, *Ryl.KT 26/71a3’te, kaçan kılta siz namaznı, yäd kılınlar Tağrını, azu tur-urda hem oltur-urda hem yanunız üze* ‘Namazı bitirdiğınızde ya ayakta ya otururken ya da yanunız üzerine iken Allah’ı yad edin.’; *TİEM73 KT 180r/5’te, tepremes men yerdin destür bër-gınçe mağa atam* ‘Babam bana izin verinceye kadar yerimden kumıldamayacağım.’; Har. *Özb.KT 88b1/2’te, eger bolsa deroşlik eyesi, küymek bay bol-gınça* ‘Eğer borçlu darlık içindeyse (ona) eli genişleyinceye kadar bekleme süresi (verin).’ Çağ. *BD 87/1’de, iç-küçe cäm-ı ecel könlümde ol sâkî durur* ‘Ecel kadehini (her) içište o sâkî gönlümdedir’ Kıp. *GT 58b/116-4’te, irakdan tiryäk kil-gınçe yılan zahmlı ir öler* ‘Uzaktan pan-zehir gelinceye kadar yaralı kişi ölür.’ EAT *KısY. A36v10’da, ol yūsuf deyü ağla-dukda* ‘O, Yusuf diye ağladığında...’

ek+ek(ler) yapısında geçici zarf yapan birleşik zarf-fiil yapıları genellikle sıfat-fiiller üzerine isim durum eklerinin gelmesiyle teşkil eder. Erdem Uçar’a göre, sıfat-fiil eklerinin durum ekleriyle birleşerek zarf-fiil ekine dönüşmesinin ilk örnekleri, runik harfli metinlerde görülür. Bunun yanı sıra, “sıfat fiil eklerinin iyelik ve hâl ekleri ile bir araya gelip zarf fiil meydana getirmesi ise tarihî Türk dilinin muhtelif devirlerinde oldukça sık karşılaşılan bir durumdur” (Uçar, 2012). Tarihî Türk lehçelerinde, “hâl eki almış durumdaki fiillerin nominal biçimlerinden oluşan ikincil zarf” (Erdal, 2004, s. 318) formları şunlardır:

Uyg. -*GInçA* (Gabain, 2000, s. 87); *dOkdA*, -*mIştA*, -*UrdA*, -*GInçA* (Erdal, 2004, s. 318)³; Kar. -*dükde*, -*mAzda* ~ -*mAsda*, -*mIşda*, -*UrdA* (Çetin, 2014, s. 504-510); -*DUKDA*, -*GUKA*, -*mAzda* ~ -*mAsda*, -*mIşDA*, -*rdA* ~ -*Arda* ~ -*UrdA* (Akar, 2015, s. 416-423); -*ğInçA*, -*ğUKA*, -*ArdA* ~ -*UrdA* ~ -*rdA*, -*DUKDA* (Ercilasun, 1984, s. 184,186-187); Har. -*ğInçA* (Üşenmez, 2013, s. 151); -*dUKInçA* ~ -*dUGInçA*, -*mIşda*, -*ArdA*, -*UrdA* (Onur, 2022, s. 63); Kıp. CC s. 126-127'de, -*GAnçA*, -*GAndA*, -*GAndAn* (Argunşah ve Güner, 2015, s. 126-127); Çağ. -*GUnçA*, -*ğuça* (Eckmann, 1998, s. 236-237); EAT -*dUKçA*, -*dUGInçA*, -*dUKdA*, -*dUGIndA* (Timurtaş, 2005, s. 156-158).

ek(ler)+edat yapısında birleşip kalıplaşarak sözdiziminde geçici zarf işlevi gören birleşik zarf-fiil ekleri tarihî Türk şivelerinin hemen her döneminde çeşitli biçimbirimlerle tanıklanır: Kök. BK K 10'da, *üzä täñri asra yer yarlıka-dok üç[ün]* 'Yukarıda gök ve aşağıda yer (öyle) buyurduğu için...'; Uyg. HtG 36, 2'de, *işi ködügi tükä-ginçä-kä tägi, tözi uluğ miñ yirtinçüdü tüzü yadılar* 'İşi tükeninceye kadar, cevheri (kökü) ulu bin dünyalarda tamamıyla yayılacak'; Kar. Ryl.KT 37/18b3'te, *anlar kim yandılar arkalarına, belgür-mişde kidin olarka köni yol* 'Onlara doğru yol görüldükten sonra (görüldüğü hâlde) arkasını (ona) dönenler...'; Ryl.KT 30/4a-1'de, *tepremes men bu yerdin destür bër-ginçe-ke teği maña atam* 'Babam bana izin verinceye kadar bu yerden kılmıdamayacağım.'; Har. Özb.KT 261a/5'te, *takı yok kitāb eyelerindin meger bitgey ol anga öl-medin aşnu* 'Kitap ehlerinden hiç kimse yok ki ölmeden önce ona iman edecek olmasın.'; HŞ 2296'da, *kişi öl-mezdin aşnu* 'Kişi ölmeden önce...'; NF 241/15-16'da, *bizler ol kavm tururmiz kim namāz vakti bol-madın aşnu ābdast kılur erdük* 'Bizler öyle bir kavim ki namaz vakti olmadan önce abdest alırdık.' Kıp. KK 42'de, *yat-kalı beri turmadı* 'yattığından beri durmadı'; CC 57b/19'da, *kün tut-mazdan burun* 'gün doğmadan önce'; EAT KısY. A61r12'de, *ohu-mazdan öñ* 'Okumadan önce'

Uşak ağzında tanıklanan -*mA(y)InçA* kerî birleşik zarf-fiil eki *ek(ler)+edat* yapısındaki bir gramer yapısı olup söz konusu yapıyı oluşturan -*mA* olumsuzluk eki -*InçA* (<ET -*ğInçA*) zarf-fiil ekiyle birleşerek üzerine *kerî* son çekim edatını alıp birleşik zarf-fiil ekini oluşturmuştur. Söz konusu yapı tarihî Türk lehçeleri ile Oğuz grubu Türk lehçelerinin hiçbirinde tanıklanmamaktadır. (bk. Tuncer, 1996; Hünerli, 2012a).

• -*InçA*⁴

Kök.'de -*ğInçA* eki görülmez. Fakat, Uygurlar döneminde yazılmış olan runik harfli *Irk Bitig'*de limitatif işlevinde '-*InçA*, -*InçA(y)A* kadar' anlamında "asıl fiilin gerçekleşmesi için geçecek zaman sınırını belirtir. Uyg.'dan itibaren ekin kullanım sahası genişleyerek "-*dığı müddetçe*, -*ıncaya* kadar, -*madan önce*" (Gabain, 1998, s. 53), "-*ıncaya*, -*dığı müddetçe*, -*ıncaya* kadar" (Gabain, 2000, s. 87), "as long as, until" (Erdal, 2004, s. 317) anlamında sözdiziminde geçici zarf yerine kullanılarak eylem zamanını sınırlandırır ya da onu şarta bağlar. Uçar'a göre, -*ğInçA* eki ET'den çağdaş Türk lehçelerine kadar eylemde 'sınırlandırma ve kısıtlama', fiilin hareketine '-*dığı zaman*' anlamı verme ve 'mukayese-karşılaştırma' gibi" gibi işlevleri yerine getirdiği görülmektedir (bk. Uçar, 2012). EAT'de '-(y)InçayA kadar' işlevindedir. Olumsuz tabanlara geldiğinde '-*mAdIktAn* sonra' anlamına gelir (Gülsevin, 1997, s. 126).

³ -*dOk+dA* hem runic işaretli yazıtlarda hem de Uygurcada çok yaygın. Ancak -*mIştA*, -*Ur+dA* ve -*GInçA*'nın yazıtların hiçbirinde kanıtı bir biçimi yoktur (Erdal, 2004, s. 318).

⁴ Zeynep Korkmaz'a göre, "-*ğInçA* zarf-fiilindeki ses değişimleri ile oluşan bu zarf-fiil, Türkiye Türkçesine uzanan tarihi gelişme sürecinde, ön ses -*g*'sini kaybederek ve dudak benzeşmesine de uğrayarak -(y)InçA /-(y)UnçA biçimine girmiştir" (Korkmaz, 2007, s. 1004). Türkolojideki genel kabule göre -*ğInçA* eki birkaç ekin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Ekin yapısı konusunda ileri sürülen diğer tüm fikirler için bk. Korkmaz, 2007, s. 1004 dip. 454; Uçar, 2012.

Zeynep Korkmaz, TT'de, *-Inca* zarf-fiili ekinin "... asıl fiilin gerçekleşme zamanını veya anını kendisindeki gerçekleşme zaman veya anına bağlayan bir işleve sahip..." olduğunu ve temel fiilin zaman bakımından zarf-fiili izlediğini ve ona tabi olduğunu ifade etmektedir (2007, s. 1005). Korkmaz'a göre, zaman gösterme bakımından *-Inca/-UncA* eki bazen işlev kaymasına uğrayarak diğer zarf-fiillerin işlevine yaklaşır. Ayrıca, asıl fiildeki hareket *-Inca/-UncA* ekinin bir sonucu olarak '-dukta, -dığı zaman, -dığında' ya da '-dıktan sonra' anlamındaki işlevleri yerine getirebilir, hatta bazen zarf-fiil ile asıl fiilin gösterdiği hareket arasında şarta bağlı bir ilişki kurabilir. Bunun yanı sıra hem zarf-fiil hem de asıl fiilin olumsuzluk eki aldığı durumlarda zarf-fiildeki hareket gerçekleşmedikçe asıl fiilin meydana gelmeyeceğini gösteren '-madan/-madan önce, -madığı sürece' anlamlarına gelen bir işlev de ortaya çıkabilir (2007, s. 1005-1008).

2.1.2. Son Çekim Edatları

Türkiye Türkçesi'nde *son çekim edatı* için *sontakı* veya *ilgeç* terimi de kullanılır (Li, 2004, s. 25). Türkçedeki son çekim edatlarının tamamı köken olarak ya bir isim ya da bir fiil şekline dayanır (Ergin, 2012, s. 367). Son çekim edatları, "ad, adıl ve ortaçlardan sonra gelerek, bağlı bulunduğu ad, adıl ve ortaçla tümcenin öteki öğeleri arasında zaman, mekân, yön, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler..." kurar (Li, 2004, s. 24).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı eserinde edatları; *Anlamli Kelimeler, Görevli Kelimeler, Anlamli Görevli Kelimeler* şeklinde üç ana gruba ayırarak son çekim edatlarını 'Görevli (Yardımcı) Kelimeler' grubunda sınıflandırır. Ona göre, görevli sözcükler adlar ve fiiller gibi sadece tek bir anlam taşımazlar. Eklendikleri söz veya sözcük grupları ya da işlev bakımından bağlandıkları öteki sözcüklerin yardımıyla anlam kazanırlar ve cümle içerisinde geçici gramer işlevleri yüklenirler (Korkmaz, 2007, s. 1049).

Türkçede edatlar, isim ve fiil soylu sözcüklerin (fonetik, morfolojik, sentantik gibi) uzun gramerleşme süreçleri boyunca geçirmiş oldukları dilsel hâdiseler sonucu ortaya çıkmış dil birimleridir. Edatlar, farklı nedenlerle sözcük türlerine değişen, kademe kademe gramerleşme aşamalarından geçen ve çeşitli morfemlerin birleşip donuklaşmasıyla meydana gelen işlevli leksik birimlerdir. Meltem Can'a göre, kaynak olarak isim ve fiillerden türeyen edatlar, anlamli ve görevli dil birimleri olup isimlerin ve fiillerin gramerleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır (2018, s. 36).

- *keri*

Tarihî Türk dili alanında *keri* sözcüğü ilk defa *kirü* ~ *kêrü* şeklinde ET'de hem yön adı (batı) hem de mekân zarfı (geri) olarak tanınlanır. Yong-Song Li'ye göre, bu sözcüğe tarihî ve çağdaş Türk dillerinde de rastlanır (2004, s. 313 *dip.* 296). Türkolojideki genel kabul sözcüğün isim kökünden geliştiği yönündedir. Sözcüğün kökeni konusunda ileri sürülen görüşler⁵ genellikle iki temel görüş etrafında toplanmaktadır:

- *kerü* edatı **kê* 'geri' isim kökünden +*rü* yön ekiyle ya da
- *kir-* 'girmek' fiilinden -*ü* zarf-fiil ekiyle genişlemiştir.

⁵ Sözcüğün kökeni konusunda ileri sürülen diğer tüm görüşler için bk. Yalçın, 2016; Erdal, 2004, s. 178; Clauson, 1972, s. 736.

Türk Dili Alanında *keri* Sözcüğünün Tanıkları

Kök.'de; *kirü / kerü* 'batı' (Şirin, 2016, s. 733), 'batıda' (Aydın, 2019, s. 158), *Uyg.*'da, *keri* 'geri': *keri yan-* 'geri dönmek' (Wilkins, 2021, s. 367) anlamında tanıkları: *T I 174*'te, *birök bu kün kirü barır* 'şayet bu güneş geri döner(se)'. *DLT vr.472*'de, cümle bağlamında 'tekrar, yeniden, bir daha' anlamını işaretlemeye başlamıştır: *yalyjuk menğü tirilmes, sınka kirüp kirü yanmas* 'Âdemoğlu sonsuza dek yaşamaz; mezara girince bir daha oradan dönmez'.

Har.'de; *KE 106r/11*'de, *kêrû al-* 'sonraya bırakmak, ertelemek' ve *KE 106r/15*'te, *kerü sal-* 'sonra(ya) bırak-' anlamlarında zaman zarfını işaretler.

Kıp.'da; *KTS s. 87*'de, *keri* yer, yön ve zaman zarfı ile son çekim edatı işlevindedir (KTS, 2007, s. 87, 139): 1. 'geri, arka', 2. 'sonra, -den sonra, nihayet', 3. 'önce, önceden, daha önce'. *CC 23b/21*'de, *kêri kayt-* 'geri dönmek', *CC 30b/15*'te, *emdiden kêri* 'şimdiden önce (eskiden, eski zamanda)'; *GT 250/1*'de, *imdiden keri hevâ ve heves ferşin türüp...* 'şimdiden sonra heva ve heves kilimini dürüp...'; *KTer.*'de, *kerü* 'arka' (*yilgeri* 'ön').

EAT'de; *keri* yer, yön, zaman zarfı ve son çekim edatını işaretler. 1. *zf.* 'geri' (zıddı ileri): *Beh. 49b/17*'de, *ilerü kirü* 'ileri geri'; *KısY. M11/5*'te, *kirü dönüp* 'geri dönüp', *KısY. B17v7*'de, *kirü ben varayım* 'ben geri döneyim'; 2. '-den sonra' son çekim edatı: *Beh. 99a/24*'te, *imdiden kirü benden kiñrû duruñ* 'bundan sonra benden uzak durun'; *KGüz. 22b/8*'de, *girü uçamağa giresüdür* 'tekrar cennete girecektir'; *GTer. 49a/8*'de, *bu günden girü hutbe okıyamam* 'bu günden sonra hutbe okuyamam', 3. *zf.* 'bir daha, tekrar': *GTer. 3b/3*'te, *andan girü haber gelmedi* 'ondan bir daha haber gelmedi', 4. *zf.* 'tekrar, yeni, yeniden': *GTer. 67a/6*'da, *döndi girü oda yakdı* 'döndü tekrar ateşe yaktı'.

Osm.'da; 1. 'önce, evvel': *Leys.53/1*'de, *eger biz gerü evvelki hâlimize dönesi olursavuz...* 'Eğer biz önceki hâlimize dönecek olursak...' (TS III, s. 1668), 2. 'yine, tekrar, bir daha': *Selç. 2,16*'da, *âhir zamanda gerü hanlık Kayı'ya dege* 'Kıyamete yakın hükümlerlik tekrar Kayı'nın eline geçse', *KGüz.45*'te, ... *ölüp toprağ olduğumdan sonra gerü kopacakoen* '... ölüp toprak olduktan sonra tekrar dirileceğim' (TS III, s. 1669); 3. 'sonra': *Ac.11*'de, *her kim ki cuma günü tırnak kese, malı ve ömrü çok ola ve girü gelen cumaya değin...* 'Her kim cuma günü tırnak keserse malı ve ömrü çok olur ve sonra gelen cumaya kadar...' (TS III, s. 1669); 4. '-den sonra' son çekim edatı: *Lâr.187*'de, *kuruduktan gerü bir sebze ey cân* 'Bir sebze kuruduktan sonra...' (TS III, s. 1670), *Kara.44*'te, *neyleyeyim şu dünyanın ziynetini / akıbeti ölüm olduktan geri...* 'Sonu ölüm olduktan sonra / Ne yapayım şu dünyanın süsünü' (TS III, s. 1671).

TT (*ağ.*)'da, *keri*, *kelli* şeklinde yaygın bir sahada kullanılır: *ZBKar.(ağ.)*'da, *ondan keri* 'ondan sonra' (15/2), *ondan kerisine* 'ondan sonrasına' (28/7), *yağdıhdan kelli* 'yaktıktan sonra' (24/16); *KMar.(ağ.)*'da, *haşladıgdan kêri* 'haşladıktan sonra' (68/27), *ğabardıgdan kêri* 'kabardıktan sonra' (68/38); *Uşk.(ağ.)*'da, *olduktan geri* 'olduktan sonra'.

TT'de, *geri* 1. 'arka, art, alt taraf, ileri karşıtı', 2. 'bir şeyin sonra gelen bölümü', 3. 'son, sonuç'; 4. 'bir şeyin sona kalan bölümü'; 5. 'geçmiş, mazi' (TDK Sözlükleri, 2023). *Gag.*'da, *-dikden geri* genellikle *-dikden sonra* yerine kullanılır: *eşdikdengeri* 'eştikten sonra', *düşdükdengeri* 'düştükten sonra'; *soldukdankeri* 'solduktan sonra', *güldükdenkeri* 'güldükten sonra' (Kowalski, 1913, s. 936). *Türkm.(ağ.)*'da, *keri* 'sonra, -den sonra': *biziñ okuw öyleden keri* 'Bizim okul öğleden sonra (var)', *Tat. kirî* '-den sonra': *kalgan iş – töştän kirî* 'kalan iş, öğleden sonra', *Bşk. kirî* '-den sonra': *töştän kirî* 'öğleden sonra' (Li, 2004, s. 315). *Özb.*'de *kere* olarak tanıkları: *sizniñ hurmatınıznı beleklerde kere keprek kılaman, undan kere Afganistan hem tızık* (Hacıeminoğlu, 2015, s. 59).

keri Edatının Gramer İşlevi

keri edatı aslında mekân zarfı olduğu hâlde ablatif eki almış isim ve zamirlere gelerek zaman zarfı işlevinde zamanda sonralık ifade eder (Hacıeminoğlu, 2015, s. 40; Tiken, 2004, s. 21). Ayrıca limitatif işlevinde belirli bir zaman diliminin başlangıç noktasını işaretler (Salan, 2020, s. 147)⁶. Böylelikle, sözdiziminde ana cümlelerin yüklemine '-den sonra, -dıktan sonra' anlamıyla bağlanan zarf-fiiller yapar (Deny, 1941, s. 985).

keri Edatının Gramer Teşkili

Türkçede eylemler ve edatlar oluşturdukları eylem ve edat gruplarında zorunlu tamlayıcılara isim durum eklerini atarlar (Boz, 2018). Edatların isimlerle ya da fiilimsilerle birleşirken hangi isim durum eklerini alacakları onların istemini oluşturur⁷.

EAT, Osm. ve TT (ağ.)'de *keri* edatı ayrılma hâli eki almış isimlere gelerek edat grubu, ayrılma hâli eki almış sıfat-fiillere gelerek zarf-fiil grubu yapılarını teşkil eder (Hünerli, 2012b). EAT'de, hem isim ve zamirlerin hem de isimleşmiş fiillerin ablatif ekli biçimine gelir: SN, 334.11'de, *pes an-dan girü şâh idinüñ bunı* (Tiken, 2004, s. 21); *âkıbeti ölüm ol-duktan geri* 'sonunda ölüm olduktan sonra' (TS III, s. 1671), *fırkate yan-dıktan kirü* 'ayrılığa yandıktan sonra' (TS III, s. 1671). *imdi, şimdi* gibi zaman bildiren sözcüklerin ablatif ekli biçimine de gelir (Hacıeminoğlu, 2015, s. 40): MünR. *bugün-den gerü* 'bugünden sonra', TezE. *im-den girü ben sinden kaçsam gerek* 'bundan sonra ben senden kaçacağım, KısE. *şimdi-den gerü ne dilerse olur* 'bundan sonra ne istersen olur'.

Bulgular

Uşak ağzında tanıklanan söz konusu *-mA(y)Inca keri* yapısı olumsuz fiil tabanına eklenen *-Inca* zarf-fiili ve *keri* son çekim edatıyla birleşerek sözdiziminde geçici zarf işlevini yerine getirmektedir. Galip Güner'e göre, *-GInçA* zarf-fiili "cümlelerin asıl fiilinin taşıdığı zaman ifadesinin gerçekleşeceği anı, kendi bünyesindeki gerçekleşme zamanına bağlayan..." bir işleve sahiptir (2021, s. 572).

Söz konusu *-mA(y)Inca* (<-mA+ğInçA) zarf-fiili Uyg. Kar. Har. Kıp. Çağ. ve EAT'de olumsuz anlamlı asıl fiillere bağlandığında sözdiziminde '-madıkça, -madıktan sonra, -madığı sürece, -madığı takdirde' anlamı işaretlemekte ve eylem zamanını kısıtlayarak onu şarta bağlamaktadır: Uyg. HtG 16, 2'de, *inan-makınça köñülke inçip ötkürgâli bolmaz* 'Gönüle (kalbe) inanmadıkça, (ona) nüfuz edilemez'; Kar. Ryl.KT 27/35a1'de, *ey Mūsā ... biz hîç kirmez-miz aña çık-mağınça olar andın* 'Ey Musa! Onlar oradan çıkmadıkça biz asla oraya girmeyiz.'; KB 105'te, *bu er öl-meginçe arımaz kiri* 'Bu kişi ölmedikçe günahları temizlenmez'; KB 481'de, *hava arzu boynı sı-mağınça öz / könilik yolına kirimez et öz* 'Heva ve arzusunun boynunu kırmadıkça kişi doğruluk yoluna giremez.' Har. FalK. 82a/4'te, *bir uluğluğ kör-meginçe bu dünyādın çıkmağay* 'Bir büyük makam sahipliği görmedikçe (makam sahibi olmadıkça) bu dünyadan göçmeyecek.'; Çağ. ŞT 70b/5'te, *tā oğlan bir yaşığa yet-megünçe anğa at koymaslar irdi* 'Çocuk bir yaşına ulaşmadıkça ona ad koymazlardı.'; EAT KGüz. 4a/12'de, *harāmdan sakın-mayınca dīnūñ revnākı yokdur* 'Haramdan sakınmadıkça dinin zineti yoktur.'; KGun. 51b/10'da, *eger kimerse ramazān ayından ilerü bī-hoş olsa ramazān ayı geç-meyince akli girmese ramazān ayını aña ödemek vācib olmaz* 'Eğer bir kimse Ramazan ayından önce aklını kaybetse (ve) Ramazan geçmedikçe akli yerine

⁶ Ablatif eki almış isimlere gelen son çekim edatı yapılarında direktif işlevindeki ablatif eki mekânsal hareketin yönünü, *keri* ise uzamsal zamanı tayin eder. Söz gelimi, *şimdiden keri* ibaresinde ablatif (-den) mekânsal hareketin başlangıç noktasını işaretleyerek yönünü tayin eder, *keri* ise bu hareketin zaman çizgisindeki sınırını çizer.

⁷ Türkiye Türkçesinde isme ya da zamire gelen edatların hangi isim durum eklerini istedikleri için bk. Boz, 2018.

gelmele Ramazan ayını ödemek ona vacip olmaz.'; *KısY. B24v13'*te, *hiç yūsuf cemāl̄ni kōrmele-siz / birer dinār vēr-meginçe sizler* '(Her biriniz) birer dinar vermedikçe asla Yusuf'u göremezsiniz.'; *DK V3/11'*de, *kız anadan gör-meyinçe öğüt almaz* 'Kız, anneden görmedikçe öğüt almaz.'

Uşak ağzında *-ma(y)IncA kerī* biçiminde tanıklanan yapıyı oluşturan *-ma(y)nca* zarf-fiili tıpkı tarihî Türk şivelerinde olduğu gibi olumsuz yapıdaki asıl fiile altasıralı olarak bağlanarak sözdiziminde *-madıkça, madıktan sonra, -madığı sürece, -madığı takdirde* anlamında asıl fiildeki eylem zamanını kısıtlayarak onu şarta bağlamaktadır: *ben go-meyince kerī hiç ismini goyamassınız* 'Ben koymadıkça asla (siz) ismini koyamazsınız' (Gülsevin, 2002, s. 303).

ek(ler)+edat yapısındaki söz konusu birleşik zarf-fiili oluşturan *kerī* son çekim edatının isimlerdeki istemi her zaman ablatif eki olmakta ve sözdiziminde '-den sonra' anlamını işaretlemektedir. İlk defa *Kıp. CC 30b/15'*te, *ēmdi+den keri* 'şimdiden önce (eskiden, eski zamanda)', *GT 250/1'*de, *imdi+den kerī* 'şimdiden sonra' biçiminde zaman bildiren isim tabanlarında tanıklanmakta ve ilk defa *Osm.'da*, fiil tabanına 'sıfat-fiil+durum eki' yapısında *-duktan* zarf-fiiliyle birleşerek *-duktan geri ~ -duktan gerü* şeklinde sözdiziminde aynı işlevi işaretlemektedir: *Lâr.187'*de, *kuruduktan gerü* 'kuruduktan sonra', *Kara.44'*te, *akibeti ölüm olduktan geri* 'sonu ölüm olduktan sonra'.

Uşak ağzında *kerī* edatıyla tanıklanan bir diğer yapı *Kıp., EAT, Osm. ve TT (ağ.)'nda* tanıklanan *-dlktAn kerī* birleşik zarf-fiilidir. Sözdiziminde '-dıktan sonra' anlamında geçici zarfı işaretler: *buba ana vē-dikden kerī, gız varıdı* (I-70,42), *o yorul-duktan kerī ben yıkabilirin demiş* (I-71,49), *guran oku-duktan kerī herkes evine dailır* (I-73,2), *kōwde ol-duktan geri edele yas* (III-95,35) (Gülsevin, 2002, s. 139). Esasında *-dlktAn kerī* yapısı *EAT* döneminde işlek şekilde kullanılan *-dUktAn soñra* yapısıyla aynı işlevdedir. *Salan'a* göre, genellikle zaman bildiren *-dUktAn soñra* yapısı bazı durumlarda limitatif işlevini de yerine getirmektedir (2020, s. 66). Öyleyse, Uşak ağzında tanıklanan *-mAdlktAn kerī* ve *-ma(y)IncA kerī* formları temel fiilin olumsuz biçimine geldiği durumlarda sözdiziminde eylem zarfını işaretleyerek görevce limitatif işlevini yerine getirmekte ve '-madıkça, -madıktan sonra, -madığı takdirde, -madığı sürece' anlamında eylem zamanını şarta bağlamaktadır: *ōle ol-madıkdan kerī ölünceye gadar bārişmam* (II-87,328) 'Öyle olmadıktan sonra (olmadıkça) ölünceye kadar barışmam' (Gülsevin, 2002, s. 136), *ben go-meyince kerī hiç ismini goyamassınız* 'Ben koymadıkça asla (siz) ismini koyamazsınız' (Gülsevin, 2002, s. 303).

Tarihî Türk şivelerinde birleşik zarf-fiil yapısındaki sıfat-fiiller durum ekleriyle genişleyerek istemi olan eklerle çekime girip son çekim edatlarını alabilirken *kerī* edatıyla çekime giren *-dlkdAn ~ -dUkdAn* ve *-(ğ)IncA* zarf-fiillerinin durum ekli isteminin sıfır biçimbirim olmasının sebebi bu eklerin halihazırda bir durum ekini almış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Zira ilk örneklerine *Uyg.'da* rastladığımız *-GInçA* ekli örneklerde *-GInçA* ekinin başlangıçta sıfır biçimbirim olarak aslı işlevi olan zaman bildirme ve limitatif işlevini işaretlediği ancak zamanla ekin bünyesindeki durum ekinin kalıplaşıp donuklaşmasıyla (gramerleşmesiyle) bu işlevini yitirdiği ve böylelikle *-ğınça+ka tegi* biçiminde yeni biçimbirimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yeni yapılar çekim edatının istemi olan datif ekini alarak zaman çizgisinde *(-GInçA)* ileri yönlü bir hareketi (+KA) işaretleyip *tegi* edatıyla birleşerek zamanda sınırlama işlevini yerine getirmiştir, yönlülük hakkında ayrıntılı bilgi için *bk. Azılı, 2021*.

Sonuç

Dede Korkut Kitâbı Oğuz Türklerinin kahramanlık öykülerini ve Türk kültürünün halk edebiyatı örneklerini içerisinde barındıran yegâne eserlerden biridir. Bu hikâyeler,

Oğuzların başından geçen olayların dâhil edilmesiyle ve yaşanan coğrafyanın tesiriyle şekillenerek ve de destanî çağlardan arda kalan arkaik unsurlardan beslenerek sözlü gelenek içerisinde asırlarca anlatılagelmıştır. Anadolu'nun pek çok bölgesinde varyantı tespit edilen bu hikâyelerden biri de Bamsı Beyrek anlatısıdır.

Anadolu Ağızları içerisinde hem folklorik unsurları hem de arkaik gramer yapılarını barındırmaktadır. Bu gramer yapılarından biri de ablatif eki almış isim tabanlarına gelen *keri* son çekim edatıyla oluşturulmuş *-den keri* yapısıdır. Bu yapı tarihî ve çağdaş lehçelerde '-den sonra' anlamında zaman zarfını işaretler. Ancak, Uşak ağzında *keri* son çekim edatı olumsuz fiil tabanındaki *-InçA* zarf-fiiliyle birleşerek *-mA(y)InçA keri* biçiminde tanıklanır. İlk defa Uyg.'da olumsuz fiil tabanında *-mAğInçA* formuyla tanıklanan bu zarf-fiil asıl fiilin olumsuz biçimine altasıralı olarak bağlanarak sözdiziminde '-madıkça, -madıktan sonra, -madığı sürece, -madığı takdirde' anlamındaki eylem zarfını işaretlemekte ve görevce fiildeki zamanı şarta bağlayıp limitatif işlevini yerine getirmektedir. Söz konusu bu yapı Uşak ağzında tanıklanan *-mA(y)InçA keri* yapısıyla gramer işlevi bakımından örtüşmektedir. Ancak tarihî Türk dillerinde 'ek+ek(ler)' formunda tanıklanan *-mAGInçA* zarf-fiilinin bünyesindeki durum eki (gramerleşme sürecinde) henüz kalıplaşma ve donuklaşmaya uğramadığı için Uyg.'da sıfır biçimbirim olarak tanıklanmakta, ancak *-GInçA* ekinin eşzamanlı olarak gramerleşmesi sonucu durum ekinin işlevini yitirdiği ve işlevini eş görevli yeni biçimbirime (+KA) devrettiği görülmektedir. Bu durumda Uşak ağzında tanıklanan *-mA(y)InçA keri* birleşik zarf-fiili aynı ağız içerisinde tanıklanan *-mAdlkdAn keri* biçimbiriminin eş görevli bir başka formu olup henüz yeni sayılabilecek bir zamanda (Osm.) ortaya çıkmıştır. Zira, zaman çizgisinde (*-InçA*) ileri yönlü hareketi işaretleyen biçimbirimin (*-çA*) işlevini henüz yitirmediği ancak *-InçA* ekinin, bünyesindeki limitatif işlevini son çekim edatına (*keri*) devrettiği görülmektedir.

Kısaltmalar

Ac.	Acâibü'l-Mahlûkât
ağ.	Ağız/Ağzı
Baş.	Başkurt Türkçesi
BD	Bâbü'r Dîvânı
Beh.	Behcetü'l-Hadâik
BK K	Bilge Kağan Yazıtı Kuzey Yüzü
bk.	Bakınız
CC	Codex Cumanicus
Çağ.	Çağatay Türkçesi
dip.	dipnot
DK	Dede Korkut Kitabı
DLT	Dîvânu Lugâti't-Türk
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
Falk.	Harezm Türkçesi Fal Kitabı
Gag.	Gagavuz Türkçesi

GT	Gülistan Tercümesi
GTer.	Gülistan Tercümesi
Har.	Harezmi Türkçesi
HŞ	Husrev ü Şirin
HtG	Hüen-tsang Biographie (Fransa nüshası)
IB	İrk Bitig
Kar.	Karahanlı Türkçesi
Kara.	Karacaoğlan
KB	Kutadgu Bilig
KE	Kıyasü'l-Enbiyâ
KGun.	Kitâb-ı Gunya
KGüz.	Kitâb-ı Güzide
Kıp.	Kıpçak Türkçesi
KısE.	Kıyasü'l-Enbiyâ Tercümesi
KısY.	Kıssa-yı Yûsuf
KK	El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye
KMar.	Kahramanmaraş
Kök.	Köktürkçe
KTer.	Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî
KTS	Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
Lar.	Lârendi-Leylâ ve Mecnûn
Leys.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi
MünR.	Münebbihü'r-Râkîdin
NF	Nehcü'l-Ferâdîs
Osm.	Osmanlı Türkçesi
Özb.	Özbek Türkçesi
Özb.KT	Özbekistan Kur'an Tercümesi
İKP	Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası
Ryl.KT	Rylands Kur'an Tercümesi
s.	sayfa
Selç.	Tevârih-i Âl-i Selçuk Tercümesi
SN	Süheyl ü Nev-Bahâr
ŞT	Şecere-i Terâkime
Tat.	Tatar Türkçesi
TDK	Türk Dil Kurumu

TezE.	Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi
TİEM73 KT	TİEM73 Kur'an Tercümesi
TT	Türkçe (Türkiye Türkçesi)
TS	Tarama Sözlüğü
T	Türkische Turfan-Text
Türkm.	Türkmen Türkçesi
U	Uigurica
Uşk.	Uşak
Uyg.	Uygurca
vb.	ve benzeri
vr.	varak/yaprak
ZBKar.	Zonguldak-Bartın-Karabük
zf.	Zarf

Kaynakça

- Akar, G. (2015). *Karahanlı Türkçesiyle Yazılmış Kuran Tercümesi (TİEM 73) Üzerine Bir Dil İncelemesi*. Y.Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Akkuş, M. (2018). *Kitâb-ı Gunya* . Ankara: TDK Yayınları.
- Alptekin, M. (2016). *Bamsı Beyrek Destanı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Arat, R. R. (2008). *Kutadgu Bilig (Yusuf Has Hacib) (2 b.)*. Ankara: Kabcacı Yayınevi.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus (1 b.)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ata, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi: Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Ryland Nüshası), Giriş-Metin-Notlar+Dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ata, A. (2019). *Kısasü'l-Enbiya*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aydın, E. (2019). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Aykaç, O. ve Aksoy, H. (2019). Bamsı Beyrek Hikâyesinin Karaman Varyantı: "Bengiboz ile Bey Böğürek". *Karaman Araştırmaları (C. II, s. 69-80)*. Konya: Palet Yayınları.
- Azılı, K. (2021). *Mekândan Zamana Metaforik Transferler (Eski Türkçe Üzerine Teorik Bir İnceleme)*. İstanbul : Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Bang, V. W. ve Gabain, A. V. (1929). *Türkische Turfan-Texte (C. I)*. Berlin: Verlag der Akademie der Wissenschaften.
- Bayraktar, N. (2008). *Ebü'l-Fazl Mūsā bin Hacı Hüseyin İznikî Kasasü'l-Enbiyâ Tercümesi (Metin-Dizin)*. Ankara: Ebabel Yayınları .
- Boratav, P. N. (1939 [1983]). Bey Böyrek Hikayesine Ait Metinler. *Folklor ve Edebiyat (C. II, s. 141-210)*. İstanbul: Adam Yayınları.

- Boz, E. (2018). Sözcükler İçin Yeni Bir Dilbilgisel Bilgi Önerisi: İlgeçlerin Atadıkları Biçimbirimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 749-758.
- Can, M. (2018). *Dilbilgiselleşme ve Eski Uygurcada Edatlar*. Ankara: TKAE Yayınları.
- Canpolat, M. (2018). *Behcetü'l-Hadâik fî Mev'izati'l-Halâik*. Ankara: TDK Yayınları.
- Cin, A. (2011). *Ali'nin Kıssa-i Yûsufu*. Ankara: TDK Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Çetin, E. (2014). *Türkçe İlk Kur'an Tercümesinin Grameri*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Çimen, M. (2004). *Bamsı Beyrek Hikâyesinin Türkiye Varyantları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Dinçer, Ş. (2009, Bahar). Türkiye Türkçesinde "Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç" Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(3), 766-807.
- Ölmez, Z. K. (1996). *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Ecmann, J. (1998). Çağatayca. *Tarihî Türk Şiveleri* (M. Akalın, Çev., s. 211-245). Ankara: TKAE Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig Grameri - Fiil*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Erdal, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Leiden: Brill.
- Erdem, M., ve Kirik, E. (2011). *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş İl Özel İdaresi Yayınları.
- Eren, M. E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2011). *Dede Korkut Kitabı (Giriş-Metin-Tıpkıbasım) (C I)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergun, M. (1992 [1995]). Bamsı Beyrek ile Alpamış Destanının Coğrafyası. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 75-80.
- Gabain, A. v. (2000). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gabain, A. v. (1998). Eski Türkçe. *Tarihî Türk Şiveleri* (M. Akalın, Çev., s. 29-66). Ankara: TKAE Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2006). *Dede Korkudun Kitabı*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Gülensoy, T. (1983). Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da Yaşayan Dede Korkut Hikayeleri, Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek'in Poyraz (Elazığ) Varyantı. *Türk Kültürü*(244), 547-558.
- Gülensoy, T. (1988). Dede Korkut Hikâyelerinin Anadolu ve Rumeli'deki izleri: 'Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı'nın Bünyan; 'Deli Dumrul Destanı'nın Rumeli Varyantı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 36, 97-111.
- Gülensoy, T. (1998). Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek, Deli Dumrul, Salur Kazan ve Tepegöz Boylarının Anadolu Varyantları ve Dede Korkut Hikâyeleri Coğrafyasının Tespiti Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 81-92.

- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gülsevin, G. (2000). Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 122-143.
- Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Güner, G. (2021). *Karahanlı Türkçesinde Fiil*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2000). *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2015). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2020). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) (C. I-VI)*. Ankara: Atayurt Yayınevi.
- Hamilton, J. R. (1998). *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*. (V. Köken, Çev.) Ankara: TDK Yayınları.
- Hünerli, B. (2012a). *Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-Fiiller*. Doktora Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Hünerli, B. (2012b). Türkiye Türkçesi Ağızlarında "Keri (Geri)" Sözcüğünün Eskicil Bir Kullanımı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 597-604.
- Kabak, T. (2020). Kabak, T. Bamsı Beyrek Boyunun Trabzon Varyantı Bası Böyrek Üzerine Bir İnceleme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 178 - 197.
- Karahan, L. (2011). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1989). *Gülistan Tercümesi (Seyf-i Sarâyî)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kâşgarlı Mahmud. (2015). *Dîvânü Lugâti't-Türk*. (A. B. Ercilasun, ve Z. Akkoyunlu, Çev.) Ankara: TDK Yayınları.
- Kaya, D. (1974 [1975], Aralık). Beyböyrek'in Acıyurt Köyü Varyantı. *Sivas Folkloru*(23), 19-22.
- Komasyon. (2009). *Tarama Sözlüğü* (C. III, E-İ). (Ö. Aksoy, ve D. Dilçin, Çev.) Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1971). Anadolu Ağızlarının Etnik Yapıyla İlişkisi Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 21-32.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kowalski, T. (1913-1936). Turks (Ottoman-Turkish Dialects). *E.J. Brill's First Encyclopaedia of Islam* (s. 920-938). BRILL .
- Kök, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2), Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Küçük, S. (2014). *Kitâb- Güzîde*. İstanbul : Kesit Yayınları.
- Li, Y.-S. (2004). *Türk Dillerinde Sontakalar*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Memişoğlu, R. (1992). Balböğrek. *İçel Kültürü*(20, 22, 23), 29-31; 19-22; 19-22.
- Okuşluk Şenesen, R. (2000). Hatay/Hassa'da Hikayecilik Geleneği ve Halk Hikayeleri İncelemeleri: Bağ Böyrek Rivayeti. *Motif Akademi*, 3(5), 23-56.
- Onur, S. (2022). *Harezmi Türkçesi Fal Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Özkan, İ. (1995). Türkmenistan'dan Derlenmiş Dede Korkut Boyları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 263-314.
- Özkan, M. (1993). *Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1998). *Dede Korkut Kitabı, Aktarmalar (C. II)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1998). *Dede Korkut Kitabı, İncelemeler-Derlemeler (C. I)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Salan, E. (2020). *Eski Anadolu Türkçesinde Sınırlama Yapıları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Şimşek, E. (2000). Bey Böyrek Hikâyesinin Türk Dil Kurumu'nda Bulunan Yazma Nüshası Üzerine. A. K. Birgül ve A. Ş. Canpolat (Dü.), *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri (19-21 Ekim 1999)* (s. 321-333). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Şirin, H. (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Yazıtları Grameri*. İstanbul: Türk Araştırmaları Dizisi.
- Tekin, T. (2013). *İrk Bitig-Eski Uygurca Fal Kitabı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tezcan, S. ve Zülfikar, H. (2004). *Nehcü'l-Ferâdis I (Metin) II (Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK Yayınları: 518.
- Tiken, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller*. Ankara: TDK Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi (Gramer-Metin-Sözlük)* (3 b.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Toparlı, R. - vd. (1999). *El-Kavânînü'l-Küllîyye li-Zabti'llügati't-Türkiyye*. Ankara: TDK Yayınları.
- Toparlı, R. - vd. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî*. Ankara: TDK Yayınları.
- Toparlı, R. - vd. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tuncer, H. (1996). *Türk Dilinde Zarf-Fiiller*. Doktora Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2023, 1 26). Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkay, C. (2001). *Bakanlık Arşivi Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Türkmen, F. (1994 [1988]). Dede Korkut Hikayelerinin Anadolu ve Rumelinde Yaşayan Kolları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 36, 157-177.
- Uçar, E. (2012). Eski Türkçe -gInçA Zarf Fiil Ekinin Kökeni Üzerine. *Gazi Türkiyat*, (11), 47-52.
- Ünal, Ö. N. (2022). Bamsı Beyrek Boyunun Bursa/İnegöl Varyantı Bey Böyrek ve Akkavak Kızı Hikâyesinin Derlenmesi ve İncelenmesi. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi*, 8(2), 73-87.
- Üşenmez, E. (2013). *Türkçe İlk Kur'ân Tercümelerinden Özbekistan Nüshası. Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini-Tıpkıbasım*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch - Deutsch - Türkisch), Eski Uygurcanın El Sözlüğü (Eski Uygurca - Almanca - Türkçe)*. Deutschland: Herausgegeben von der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen.

- Yalçın, S. K. (2016). 'Geri' Sözcüğünün Etimolojisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(56), 767-774 .
- Yavuz, O. (2006). *Anadolu Türkçesiyle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliya Tercümesi ve Dil Özellikleri (İnceleme-Gramer-Metin)*. Konya: Tablet Kitabevi .
- Yavuzarslan, P. (2002). *Mūsā bin Hācı Hüseyin el-İznikī Münebbihü'r-Rākīdin (Uyurları Uyandırucu) Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin I*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yılar, Ö. (2000). Dede Korkut Kitabındaki Bamsı Beyrek ile Anadolu'da Anlatılan Bey Böyrek Hikayeleri ve Masalları Üzerine Motif Bakımından Bir Karşılaştırma Denemesi. *Milli Folklor* , 12(48), 43-47.
- Yıldırım, F. (2009). Anadolu Ağızlarında Sınırlama Gösteren Yapılar. *Workshop on Turkish Dialects II (18-19 Novembe 2005)*. 19, s. 185-221. Orient-Institut, Türk Dilleri Araştırmaları.
- Yüce, B. (1995). *Bâbü'r Dîvânı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları .